

Bár a művészet egyetemes története a festészetnél és a szobrászatnál aránylag kevesebb figyelmet szentel az ötvösművészet remekeinek, azok a többi műalkotáshoz hasonlóan hiteles dokumentumai a kornak, amiben készítették és viselték őket. Komplet történeteket mesélnek el azok az ékszerek, amik egy-egy uralkodócsalád, például a Romanovok tulajdonát képezték.

Szuda Barna

A VILÁG LEGDRÁGÁBB GOLYÓÁLLÓ MELLÉNYE

Nicolas Lemaindre: Virágkompozícióval díszített zsebóra, Blois, 1620–40-es évek, rézötvszetek, arany, acél, ezüst, zománc, átmérő: 5,6 cm, vastagság: 2,7 cm

© State Hermitage Museum, Szentpétervár

Louis Caravaque: *I. Erzsébet cárnő portréja*,
1720-as évek, olaj, vászon, 78 x 63 cm
© State Hermitage Museum, Szentpétervár

Ivan Nyikolajevics Kramszkoj:
Marija Fjodorovna cárnő portréja,
1881, olaj, vászon, 109 x 74 cm
© State Hermitage Museum, Szentpétervár

A dél-afrikai Blombos-barlangban 1997-ben egy körülbelül hetvenezer éves leletet tártak fel: közel azonos méretű és azonos helyen átfúrt folyami kagylóhéjak csoportját. A mikroszkopikus vizsgálatok során olyan kopásnyomokat találtak a kagylókon, amikből következtetni lehet arra, hogy azokat felfűzve hordták. Ez a kagylólánc tehát a ma ismert első ékszerek egyike, feltételezéseink szerint régebbi annál, mint hogy beszélni kezdtünk volna az evolúció során. Az ötvösművészet, miután saját gyerekkorán túljutott, alkalmassá vált az önkifejezésre, a közvetítésre, fejlődésében az európai dinasztiák jelenléte felbecsülhetetlen fontosságú volt. A fényűző életet kedvelő, hóbortjairól híres Marie Antoinette-et olyan gögös és felelőtlen uralkodóként tartja számon az emlékezet, aki szinte egy személyben felelős Franciaország pénzügyi válságáért. Az ellene felhozott vádakat enyhítheti, hogy az osztrák főhercegnő mindössze tizennégy évesen kötött házasságot Lajos Ágostonnal, majd 1774-ben, tizennyolc éves

korában lett Franciaország királynéja. Mit tenne bármelyik kamaszlány a királyi nevelés ellenére, ha az otthonától távol, „zsebében” egy nagyhatalom vagyonával kellene kedvét lelnie? Ha nem a ruhák, a cipők és az ékszerek halmozása jelentette volna a szórakozást Marie Antoinette és elődei számára, akkor nem vagy nem ennyire gyorsan fejlődött volna ki a korabeli francia divatipar, aminek lélegzetelállító produktumait többek között a gazdaságilag hirtelen megerősödött orosz cári udvar is megirigyelte. Az általános vélekedés szerint az oroszok különösen kedvelik a túldíszítettséget, mindennemű megalomániára fogékonyak. Felmerül a kérdés, hogy Szentpétervár, ami viszonylag későn és történelmi léptékben pillanatok alatt épült fel, mi egyébbel tűnhetett volna ki a kontinens nagyvárosai közül, hacsak nem azzal, hogy ötvözte azok összes büszkeségét? Ez a folyamat a művészet különböző területein különböző kvalitású eredményekhez, de az ötvösművészetben olyan különlegességekhez vezetett,

amik közül több ezret őriz gyűjteménye részeként a szentpétervári Ermitázs. A múzeum amszterdami épületében most háromszázat tekinthetünk meg, melyekből néhány valójában nem Oroszországból érkezett.

Vendégségben otthon

A most az Ermitázs amszterdami fiók-épületként működő múzeum 1682-ben kórházként nyitotta meg kapuit, és működött egészen az 1990-es évekig. Az épületet a teljes, történelmileg hiteles felújítást követően, éppen tíz éve vette bérbe a szentpétervári Ermitázs a várostól, majd ide költöztette gyűjteménye egy részét, világhírű ékszerkollekciónak is válogatva. Egy, a Romanov-ház történetét bemutató állandó kiállítás is helyet kapott a múzeumban, de a tematikus, időszaki kiállítások kedvéért rendszeresen utaztatnak műkincseket Szentpétervárról Amszterdamba. Egyesek szerint mindez csak a felszín, a múzeum politikai érdekeket szolgál, sőt merész összeesküvés-

Ékszertartó doboz titkos rekesszel ellátva, Augsburg, Németország, 1680 k., arany, ezüst, rubin, smaragd, achát, hegyikristály, peridot, almandin, pirop, citrin, ametiszt, türkiz, jácint, topáz, zománc, 14,5 x 24,5 x 22,5 cm

© State Hermitage Museum, Szentpétervár

elméletek keringenek arról, hogy az Ermitázs amszterdami intézményén keresztül juttat ki Oroszországból műtárgyakat.

Mindenesetre az egyszerűen csak *Juwelen! (Ékszerek!)* címre keresztelt kiállítás korhű ruhákkal és a tárgyak eredeti tulajdonosairól készült portrékkal kiegészülve teszi teljesebbé a betekintést az orosz cárok és a szentpétervári

felsőbb rétegek elmúlt háromszáz évébe. Több stílust is tetten érhetünk, a rokokótól az empire-on keresztül egészen az art nouveau-ig. A kiállított darabok között találjuk I. Erzsébet (1709–1762) brossát, azt a drágakövekből készített virágcsokrot, amihez több mint kilencszáz gyémántot, valamint kék és sárga zafírokat, rubinokat, topázokat és smaragdokat használtak fel.

A kitűző szépségével vetekszik II. (Nagy) Katalin (1729–1796) háromkilós ékszerdoboz, amit közel négyszáz színes drágakő díszít. Anna Pavlovna (1795–1865) nagyhercegnő, későbbi holland királynő hozományát és a Romanovok mellett néhány befolyásos orosz arisztokrata, így a Juszupovok ékszereit is bemutatja a tárlat. Tekintettel arra, hogy érzékeltetni szeretné a századok

Jérémie Pauzié udvari ékszerész által készített virágcsokor kítűző, 1740-es évek, arany, ezüst, gyémánt, színes drágakövek, üveg, textil, 14 x 12,5 cm

© State Hermitage Museum, Szentpétervár

Női gyűrű, Németország, 1620 k.,
arany, gyémánt, rubin, zománc, 1,7 x 1,5 cm
© State Hermitage Museum, Szentpétervár

Hattyút ábrázoló medál, Hollandia, 1590 k.,
arany, rubin, gyémánt, gyöngy, zománc, 9,2 x 5,9 cm
© State Hermitage Museum, Szentpétervár

alatt bekövetkezett változások folytonosságát, a kiállítás kronológia szerint rendszerezi az alkotásokat, az időszakon belül pedig további szekciókra osztja a gyűjteményt. A kurátorok külön állították ki az alkalmi és a hétköznapi darabokat, külön terembe kerültek a gyászékszerek és a szerelmiek, amelyek néha titkos üzenetek kézbesítésére is alkalmasak voltak.

Izlések és pofonok

Maurice Paléologue (1859–1944) francia nagykövetség Oroszországban tett látogatását követően azt írta: „Nincs az orosz cári udvarhoz hasonló uralkodóház! Nincs, amelyik versenyezhetne vele!” A ruhák és az ékszerek részletgazdagsága, a bútorok kifinomultsága, a fényűzés és persze a pazarlás lenyűgözte a nyugati látogatót. A fenséges, minden képzeletet felülmúló orosz pompát még a kegyetlenkedéseiről híres Anna cárnő teremtette meg 1730–40-ig tartó uralkodása alatt. Amint az az

által bevezetett reformokkal összefüggő megszorítások után lehetővé vált, vásárlásba kezdett és nemcsak ékszerekkel, hanem a palota berendezését nagymértékben meghatározó tányér- és porcelángyűjteménnyel alapozta meg a kollekción, valamint az olyan, tulajdonképpen máig élő hagyományt teremtő bizarr tárgyakkal, mint a tömör arany toalettcsésze.

Anna cárnőt Nagy Péter lánya, Erzsébet (1709–1762) követte, aki tovább bővítette az ékszergyűjteményt. Az új tárgyak között számos Keletről és Nyugatról érkezett diplomáciai ajándék volt, de az uralkodónő előszeretettel vásárolt és készíttetett saját ízlésének megfelelő ékszereket. Beszerzőkörútjairól a ritka parfümösuvegek mellett rendszeresen férfiaknak készült kiegészítőkkal tért haza, drágakövekkel díszített arany zsebórákkal, sétapálcákkal, szivartartó dobozokkal és ezekkel ajándékozta meg szeretőit. A dobozokat nem kizárólag dohány tárolására, inkább a szerelmes levelek továbbítására

használta. A rejtékhelyek, a titkos fedelek kinyitására ismerni kellett a tárgyak trükkös mechanizmusát. Erzsébet idején a színes drágakövek használata volt divatban; a színes csillogásért rajongó cárnő Jéréme Pauzié udvari ékszerészt bízta meg kedvenc ékszerei, például a képünkön is látható virágcsozor elkészítésével. Az ő szakértelmét dicséri Erzsébet messze földön híres talárja is, amit szó szerint drágakövekkel hímeztek ki. Erzsébet rendeltbe foglaltatta a luxust. Az 1753-ban kiadott jogszabály kimondja, hogy az udvar méltóságainak öltözetét csak valódi ékszerek díszíthetik, féldrágakövek és üvegdíszek nem. Ugyanakkor nem akarta, hogy bárki versenyre kelhessen vele, ezért a női divat minden új találmányának esetében fenntartotta magának az elsőbbség jogát. Brokát- és bársonyruháit általában arany- és ezüstszálakkal, selyemmel kombinálták. Tilos volt, hogy rajta kívül bárki a homlokánál magasabban viseljen ékszert – legyen az virág vagy

Emlékmedál I. Sándor cár monogramjával és hajtincsével.
Az ékszertípus később, a viktoriánus korban vált igazán népszerűvé.
Miers, London, 1825 k., arany, zománc, haj, papír, 5,2 x 4,4 cm

© State Hermitage Museum, Szentpétervár

hajtű. Ezzel szemben az ő hajkoronájába gyémántokat fontak. A Voltaire által „Oroszország Pompadourjá”-nak nevezett Erzsébet birodalomszerte betiltotta a nők arccsonkítással járó kínvallatását – ezzel is kifejezve elkötelezettségét a szépség iránt.

A felvilágosodás eszméit hirdető, magát trónuson ülő filozófusként emlegető II. (Nagy) Katalin (1729–1796) eltörölte a legtöbb rendeletet, amit Erzsébet hozott. Az udvar előkelőségei végre akaratauk szerint öltözködhettek és díszíthették magukat. Az új cárnő ízlése eltért elődjétől. Persze ő sem vetette meg a zafírt és rubint, de

azok a 18. század utolsó negyedében már ódivatúnak számítottak. A színes ékkövek után a monokróm hatás jött divatba, vagyis a gyémántok és a gyöngyök domináltak. Az új ízlés közvetlen kapcsolatot mutatott az akkoriban feltárt régészeti leletekkel, melyek hatására megélnéült az ókori Görögország és Róma művészete iránti érdeklődés. Minthogy a cárnő rajongott a kámeákért, ez az antik műfaj újra népszerűvé vált. Az apró portrékat féldrágakövekből, gyöngyházból vagy bármiféle achátból faragták ki, és kitűzőként, medálként, fülbevalóként egyaránt viselték. Katalin cárnő hálótermét

Gyémántszobává alakították át, amit olyan értékes tárgyakkal dekoráltak, mint a budoárja asztalán álló tükör, amit kifejezetten a *Juwelen!* kiállításra restauráltak.

A 19. század első évtizede volt az átmenet, az átalakulás időszaka, mert bár az antikvitás szeretete még mindig alapvetés volt, Lord Byron és Sir Walter Scott írásművei a gótika felé terelték az érdeklődést, így beköszöntött a vasból készült ékszerek rövid reneszánsza. A vasból cizellált, áttört mintákkal díszített darabokat még az addig kizárólag drága ékszereket preferáló Zinaida Juszipova hercegnő is szíve-

II. (Nagy) Katalin orosz cári jelképekkel diszitett tükkrét kifejezetten a *Juwelen!* kiállításra restaurálták, 1738–39, aranyozott ezüst, zománc, tükör, 82 x 51 cm

© State Hermitage Museum, Szentpétervár

sen viselte. I. Miklós cár feleségének, Hohenzollern Alekszandra Fjodorovnáának (1798–1860) készültek először olyan, természet ihlette, realiztikus, nagy műgonddal kivitelezett brossok, amelyek olyanok, mintha virágaikat épp most, frissen szedték volna a kertben. A hozzájuk illő aranypillangókat és zománcozott bogarakat a legjobb minőségű, kifejezetten Brazíliából rendelt drágakövekkel variálták. Ez a természetelvű formavilág a század során keveset, színeiben annál többet változott. A 19. század végén megjelenő új stílus, a szecesszió esztétikáját lágy hullámvonalak, pasztellszínek, ugyanakkor szokatlan, mégis elegáns színkombinációk jellemezték. A korstílust már az új cárné, Hesseni Alekszandra Fjodorovna (1872–1918) ismertette meg az orosz udvarral, akárcsak egy generációval korábban a brit Viktória királynő azokat a hajtincseket magukban foglaló fogadalmi ékszereket, amit melltűként az utolsó cárné is előszeretettel hordott. A francia Cartier-ház 1907-ben rendezte meg első kiállítását Oroszországban. Rögtön ezután

II. Miklós cár hivatalos udvari szállítótóvá nevezte ki őket, de az orosz arisztokrácia által leginkább kedvelt ékszertervező az ugyancsak francia René Lalique maradt. Lalique kígyókat ábrázoló medálját a cári család is nagyra értékelte, de kötelezően a nemesség ízlése fölé emelkedve, uralkodásuk alatt jellemzően a Cartier vagy az orosz Fabergé ékszerei közül válogattak.

Nyomtalanul

Az első világháború előestéjén, mintha csak megérezték volna a közelgő tragédiát, a Romanovok egy még a korábbiaknál is fényűzőbb bált tartottak, amiről a sajtókommentárok megjegyzték, hogy az előző évek során Oroszországban nem volt ehhez hasonló, a szó szoros értelmében ragyogó összejövetel – minthogy ezen kötelező volt az összes báli ruha gombjait drágakövekre cserélni. A Romanov-ház legtöbb tagja nem élte túl az első világháború és az azt követő vörös terror szörnyűségeit. Néhányuknak sikerült elmenekülniük az országból, főként Nyugatra, ahová

ékszereiket is magukkal vitték, amiket végül kénytelenek voltak áruba bocsátani. Így azok az ékszerek, amik valaha a Téli Palota estélyein ragyogtak, szétszóródtak Európa- és Észak-Amerika-szerte. Később sikerült közülük egy-egy darabot fellelni, de legtöbbjük a korszakkal együtt örökre elveszett. A sors fintora, hogy amikor 1918-ban II. Miklós cárt és családját kivégezték, a hercegnők testéről, illetve a ruháikba rejtett ékszerekről és drágakövekről visszapattantak a lövedékek. Ezért többen máig úgy gondolják, hogy Anasztázia nagyhercegnő életben maradt, de valószínűbb, hogy még a világ legdrágább „golyóálló mellénye” sem mentette meg az életét.

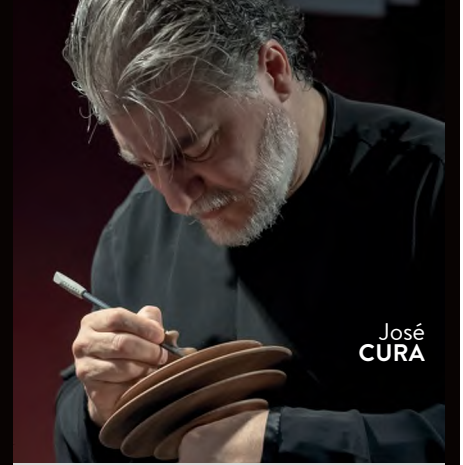
Juwelen! Schitteren aan het Russische hof, Hermitage Amsterdam, Amsterdam, 2020. március 15-ig

Cécille
McLORIN SALVANT

HIROMI

José
CURA

Charlotte
GAINSBURG

Mario
BIONDI

TAKE6

Zubin
MEHTA

Fotók ©
Csibi Szilvia, Múpa
Hirling Bálint, Múpa
Kocsi Zsolt, Múpa
Kotschy Gábor, Múpa
Nagy Attila, Múpa

LICITÁLJON A VILÁGSZTÁROK ÁLTAL IHLETETT ÉS DEDIKÁLT **HANGSZOBROKRA!**

Az online jótékonysági aukció teljes bevétele
a **Magyar Máltai Szeretetszolgálat** tevékenységét támogatja.
KIÁLLÍTÁS: 2019. DECEMBER 6. – 2020. JANUÁR 6. | MÚPA ZÁSzlÓTÉR

Köszönjük a művészeknek és a Műpának!

licit.adomanyozz.hu

Pillanatok műve
Moments at Work

2019.11.23. - 2020.02.29.

HAÁSZ KATALIN

Modern Képtár - Vass László Gyűjtemény
Veszprém, Vár utca 3-7. / arthouseweb.hu

János Vitéz

KACSÓH PONGRÁC
DALJÁTÉKA

DOLHAI ATTILA
BORDÁS BARBARA, LANGER SOMA
BODROGI GYULA, FISCHL MÓNIKA
OSZVALD MARIKA, ERDŐS ATTILA, FARAGÓ ANDRÁS

DÍSZLETTERVEZŐ: **CZIEGLER BALÁZS**
JELMEZTERVEZŐ: **BERZSENYI KRISZTINA**

PETŐFI SÁNDOR ELBESZÉLŐ
KÖLTEMÉNYE UTÁN ÍRTA: **BAKONYI KÁROLY**
ZENÉJÉT HELTAI JENŐ VERSEIRE ÍRTA: **KACSÓH PONGRÁC**
ÁTDOLGOZTA: **DÉNES ISTVÁN**

KÁRMESTER:
PFEIFFER GYULA/HERMANN SZABOLCS

RENDEZŐ-KOREOGRÁFUS:
BOZSIK IVETTE

BUDAPESTI

OPERETT SZÍNHÁZ

WWW.OPERETT.HU | OPERETTSZINHAZ

VEGYE MAGÁNAK A BÁTORSÁGOT!

DE MÉG JOBB, HA ELŐFIZET

Még sosem volt ilyen fontos.

Sem Önnek, sem nekünk.

Fizessen elő most egy évre **10 740 forint kedvezménnyel*** mindössze 24 960 forintért a Magyar Narancsra, és nem csak bátorságot kap tőlünk, de a legtöbb helyen **20 százalék kedvezményre** jogosító Magyar Narancs Olvasókártyát is!

* Az áruspéldányhoz képest.

SZÁMOLJON VELÜNK!

egy lapszám újságárúsnál: 700 Ft | egy lapszám éves előfizetőknek: **489 Ft**

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

negyedév: 7590 Ft | fél év: 13800 Ft | egy év + olvasókártya: 24960 Ft

20% kedvezmény:

Belvárosi Színház | Bethlen Téri Színház | Cirko-Gejzír |
Fonó Budai Zeneház | Írók Boltja | Jurányi Ház | Katona József Színház és Kamra | Ludwig Múzeum | Örkény Színház
| Radnóti Színház | Székény Színház | Trafó

10% kedvezmény:

Tengerszem Tűrabolt
Tranzit Art Café

Részletek: www.magynarancs.hu/elofizetes

MAGYAR NARANC'S

Gross Arnold: A barokk városok országán, a végy Pest-budai tereketek 1969. Fatábla, olaj, 120x240 cm

GROSS ARNOLD 90

Széphárom Közösségi Tér, 1053 Budapest Szép utca 1/b.

2020. JANUÁR 31-IG

MŰCSARNOK
KUNSTHALLE | BUDAPEST

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

MŰCSARNOK - KUNSTHALLE | BUDAPEST | HŐSÖK TERE

képpra isok2 image praxes2

↘
François FIEDLER
2019. december 4. – 2020. február 2.

↘
JANKOVICS Marcell
2019. december 6. – 2020. február 2.

↘
VÁRADY Róbert
2019. december 13. – 2020. február 2.

↘
LUKÁTS Andor
2019. december 13. – 2020. február 2.

↘
Alexander GYENES
2019. december 14. – 2020. február 9.

2019 DEC 11
2020 FEB 2

KELETI ÉVA
ÉLET/KÉP

LIFE/PICS